

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEÎ TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 2. SIBIIŪ, 15 FEBRUARIE 1892. Anulŭ XXIII.

CUVĒNTŪ

la deschiderea adunărerî generale constituante a despărțemĕntulŭ XIII, Șimleulŭ-Silvanierî, a AsociaȚiuneî transilvane, ținute la 4 Augustŭ 1891 în comun'a Selsigŭ prin directorulŭ despărțemĕntulŭ Alimpiŭ Barboloviciu.

Sŭntŭ momente solemne în vieța muritorulŭ, când spiritulŭ omulŭ nu este în stare a da espresiune fidelă simțemintelorŭ, de care unduleză alvia inimeî sale, prin cuvinte, ci numai prin lacrimi ferbinți; când spiritulŭ omulŭ, înălțatŭ într'o regiune mai înaltă, se deschide unŭ orizontŭ așa de vastŭ alŭ cugetărerî, câtŭ darulŭ vorbireî nu e capabilŭ a învesti darulŭ ramificatŭ alŭ spiritulŭ în cuvinte corăspundĕtoare; când omulŭ pămĕntĕnŭ se simte fôrte micŭ față cu schinteia dumneđerî, care stralucesce într'ĕnsulŭ și-lŭ apropiă, îlŭ înalță pe elŭ cătră prototipulŭ seu, cătră Dumneđerŭ. Pentru aceste momente serbătorecî vorbitoriulŭ e numai organulŭ esecutivŭ și tălmăcitorŭ alŭ unireî spirituale, împletite de drĕpta lui Dumneđerŭ din simțemintele inimelorŭ celorŭ de față, care simțeminte în modŭ cetitorŭ se oglindĕză în ochiî tuturorŭ. Și tocmai acĕstă împregiurare, ce-mî dictĕză concertulŭ sublimŭ alŭ simțemintelorŭ inimelorŭ dvostre celorŭ nobile, pĕtrunse de momentuositatea serbătoreî de ađi, ceea-ce arŭ trebui sĕ cuvintezŭ, mi-a creatŭ în loculŭ, care din încrederea romănimeî din Silvania îlŭ ocupŭ nedemnulŭ de 17 anî (pentru ce sum convinsŭ că nu l'amŭ umplutŭ așa precumŭ pretindŭ interesele mul-

tifarie și vitale ală națiunei mele) o pozițiune precătū de onorifică, pre atătū și de grea. Grea, dar onorifică e pusețiunea mea în acestū minutū solemnū, pentrucă staū față în față cu lamura româtimei, mi se desfētéză nu numai ochii corporali, ci și ochii spirituali în fața unorū bărbați, pre cari n'amū fostū feticitū a-ī putē venera până acum și a-mī împleti simțemintele inimei în cununa simțemintelorū nutrite în inimele dvostre. Grea, dar înaltă e pusețiunea mea în acestū momentū serbătorească, pentrucă staū în fața iubitei mele maice națiunii și-'mī scaldū ochii spiritului meu în rațele strălucitoare ale gloriei străbune a nēmului meu, și picur lacrimelē recunoscintēi pe rane infpte prin furtunele cele seculare sinului celui dulce alū iubitei mele națiunii.

Décă e sântă și maiestōsă și însuflătore de respectū înaintea nōstră persōna maicei nōstre fizice, care ne a purtatū în sinulū seū, ne a lăptatū la peptulū seū și ne a stersū lacrimelē prin sārūtările sale, și décă când o întimpinămū nu scimū, ce vomū face mai ântâiū: sārută-i vomū mâna și fața seū întreba-o-vomū: Maică dulce, ce-ți lipsește? Flămândă seū însetată ești, ca se te mângăiămū? Décă față cu o maică, care dă vieță unorū indiviđi singuraticī și care a întemeiatū o familie, sūntemū datorī a presta tributulū recunoscintēi, cu câtū mai vĕrtosū ni se umple sufletulū de pietate sântă și recunoscintă fiescă, când stămū față cu mama nōstră națiune, care și ađi 'și pōrtă înalta sa frunte brezdată de furtunele seculare, și se o întrebămū: Maică dulce, flămândă, însetată ești? Cu ce se te mângăiămū? Ear maica națiune ne răspunde: Însetezū de cultura și învățătura vōstră, a filorū mei!

Onorată adunare! O împregiurare imī umple inima de bucurie și sufletulū de curagiū sântū, căci că Românū, care cugetū, simțescū și lucru românesce, staū față cu confrății Români, cari sūntū convinsū că asemenea cugetă, simțescū și lucră ca Români.

Amū venitū la voi, fraților, ca arborândū în mijloculū nostru drapelulū culturei românesce, a poporului și țeranului

român, să gravăm pe acela prin penelul întins în simțele inimelor noastre emblema, asigurătoare de reușirea întreprinderilor solidare „viribus unitis“, și să continuăm opul sublim al renașterii neamului românesc început în altariul crucei prin salvatorul omeniei Christos, care prin lacrimile divine vărsate pentru decadența neamului său, a picurat în inimile noastre virtutea iubirii mamei nașterii noastre și ni-a dat învățătură și exemplu, că opul renașterii fie-cărui neam se poate împlini singur prin știință, virtute, laboare și sacrificiu. Oare promite rezultat dorit opul sublim, dar stercătoriu de sudori crunte al regenerării poporului român? Promite, de oare-ce și prin rezultatele obținute până acum pe terenul creșterii și cultivării poporului român este deplin constatată, că mintea Românului însetează după felinarul științei, și inima lui însetează cu căldură după schintea culturii.

Poporul țeran român merită a asuda pentru renașterea sa, deoarece are viitor, are rol însemnat în concertul popoarelor Europei civilizate, ear chizeșuirea viitoriului poporului român e întemeiată pe trecutul lui cel desastros. Pentru că un popor, pre care sub durata apăsării seculare nu-l pot despărți de cătră limba, naționalitatea și legea strămoșască nici ranele usturătoare înfpte prin lovirea sorței neîndurate, ci acelea le-a păstrat ca pre nisce clenodii scumpe în sacrarul inimei sale, acel popor are vitalitate, are putere de viață. Pentru-că precum aurul în foc se curățește și probază, așa și credința Românului în vâpăia suferințelor seculare s'a probat.

Onorată adunare! Dumnezeuul părinților nostri prin geniul popoarelor, care a versat lacrimi ferbinți preste cătușele popoarelor subjugate, a înălțat sora libertății și pe orizontul poporului român, care prin focul său divin a topit lanțurile subjugării nu numai de pe brațele lui, ci și de pe mintea și inima lui; și poporul român devenit liber și domn preste persona, voința și cugetarea sa, și-a înălțat fruntea brezdată de furtunele seculilor, ca să pe-

trundă într'ênsa rađele binefăcătore ale sciinței, și-a deschis inima, ca să o străbată căldura civilizațiunei. Vedëndu bărbatîi providențiali ai neamului nostru eșiți din sinul poporului: Andreiü și Alexandru și alți asemenea, ale căror spirite clarificate și ađi planéză asupra sorții poporului românü, că poporulü celü liberü însetéză după sciință și cultură, și-aü concentratü rađele sciințelorü într'una, și formändü din acelea unü sóre strălucitorü, l'aü înălțatü în orizontulü națiunei române și i-a luminatü, i-a făcutü ăiua peste terenulü, care are a-lü cultiva. Acestü farü luminosü, acestü sóre strălucitorü, care dă direcțiune culturei în terenulü națiunei române, e „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului românü“.

Scimü și esperiämü, că autorulü naturei în nemărginita sa înțelepciune, spre a lumina lumea fizică ăiua și nóptea, a aflatü de bine a înfrumșeta bolta cerului afară de sórele strălucitoriü și cu miliarde de stele, planete, care tóte 'și împrumută strălucirea din lumina sórelü; asemenea și bărbatîi nostri providențiali, voindü ca lumina sórelü „*Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românü*“ să nu fiă localisată, ci să-și reverse rađele sale binefăcătore preste întregulü orizontü alü romanismului, unde numai se află sufletü, care suspină după cultura și sciința românescă, a dislocatü în orizontulü culturalü alü Asociațiunei mai multe stele sub numirea de *despărțeminte*, ca acelea lumina sciinței împrumutată dela mama sóre, adecă dela „Asociațiune“, să o reverse peste românimea din ținuturile în care locuesc. Mama Asociațiune în adunarea generală ținută în Reghinulü-săsescü la 27 și 28 Augustü 1890, după arondarea cea nóuă a Asociațiunei, în cele 33 despărțeminte alü Șimleului și alü Șomcutei-mari, le a topitü în unulü sub numirea despărțemintulü Șimleului alü XVI-lea.

Onorată Adunare! În unire e puterea, pentrucă mai multe forțe spirituale și materiale, deși modeste, întrunite, potü produce totdeuna rezultatulü doritü, până când destrămate, deși

la aparența se vedă unele puteri însemnate, nu pot produce rezultate îmbucurătoare. Afară de acésta este deosebire între lucrarea desvoltată prin indiviđi singuratici în modă separată pe oră și care terenă, și între activitatea desvoltată prin toți acei indiviđi, dar impletiți în legătura spirituală a unei însoțiri, ca corpă morală; pentrucă după axioma „*exempla trahunt*“ asemenea secerătoriloră, cară lucră la olaltă dela soții loră de muncă fiă-care împrumuta zelă și însuflețire spre lucru. Prin întrunirea celoră două despărțeminte s'a îmulțit și terenulă încredințată muncăi năstre, înse s'aă sporit și forțele spirituale și materiale, ear sporirea puteriloră trebuie să ne potenteze și zelulă spre lucru.

Nu putemă đice: „*mensis magna, operarii autem pauci*“ ci și „*mensis magna operarii autem multi*“. Vast e terenulă culturală cuprinsă în cadrulă despărțemintului celui noă, și pôte să fiă și părți, pe unde n'a petrunsă înse aratrulă culturei, dar tocmai pentru aceea s'au contopită aceste două despărțeminte, două stele în lună, ca lumina loră concentrată, devenindă mai mare și mai puternică, se-și respândescă rađele binefăcătoare cu o putere mai mare și estensivă și intensivă în tôte direcțiunile, în tôte păturile societății romănesci. Și óre cine sântă accia, cară constitue stéua lucindă, a cărei chiamare sântă este a lăți rađele culturei în sinulă poporului romănă? Inteligenței mirene și bisericesci romăne îi încumbe datorința de a premerge cu felinariulă culturei pe tôte terenele vieței sociale. Decă să lucrămă cu toții, pentrucă nici o poziție socială, fie înaltă fie mică, nu ne pôte mântui séu scusa de datorința sântă de a conlucra cu puterile năstre spirituale și materiale la rădicarea edificiului culturală ală neamului nostru, sub care singură se va putea scuti națiunea năstră în timpurile viforóse. Nu este Romănă cărturară, care să nu datorescă națiunei sale pozițiunea onorifică, care o ocupă; națiunea ne-a născută, noi să o creșcemă! Și decă fiă-care dintre noi în tótă vieța sa va lucra pentru prosperitatea neamului seu, nici interesulă capitalului morală împrumutată dela

națiune nu-lă va putea resplăti, să punemă în mișcare tóte mijlócele, care ne garantéză și asiguréză ajungerea scopului sublimă, între cari după modesta mea opiniune sântă și următórele. Să începemă ađi și nu mâne séu poimâne, pentru-că Europa a înălțatú în fruntea popórelorú drapelulú culturei și alú civilisațiunei, și tóte popórele pe întrecute înaintéză; se nu stagnăm nici unú minutú, deóre-ce a stagna pe cariera culturei însémná a regresa. Dar se lucrămú: tata și mama în familiă, învățătorulú în școlă, profesorulú de pe catedra muse-lorú, preotulú de pe amvonú, iurisconsultulú și avocatulú pe terenulú seu de activitate; ear poporulú țeranú se-și pregătéscă terenulú inimei și alú ingeniuluiú seu, spre a primi semênța culturei și a învățaturei, care singurá îi póte croi unú viitoriú mai fericitú, pentru-că acelu poporú va avea viitorú, care va avea carte, și alú aceluia va fi pământulú, care va avé cultură. Să îndemnămú pre sucrescențele tinere ale poporuluiú nostru, ca se îmbrățișeze măiestriile și industria, pentru-că singure acestea deschidú națiunilorú sorginții unei stări spirituale și materiale însuflețitóre.

Să lucrămú în direcțiunea indegetată de cătră mama Asociațiune, pentru că dela acestú sóre strălucitoriú primimú lumina. Să lucrămú pe totú loculú, și între tóte împregiurările, dar în una și aceea-și direcțiune se lucrămú neîncetatú, fără întrerumpere. Décă spre crescerea și cultivarea unui individú se recerú baremi dóue decenií, atunci spre cultivarea și educarei unei națiuni se recerú totú atâța secolí; pentru-că decă unú individú are a da de pedeci pe cariera culturei sale, câte stavile nu se rostogolescú în mersulú carierei culturale a unei națiuni? Câte greutatei are a suporta, și câte furtunii a brava!

Să nu identificămú cultura cu luxulú; pentru-că la olaltă sântă inimiză conjurați unulú în contra altuia; cultura adeverată iubescé virtutea, sciința, labórea, sacrificiulú și parsimonia séu cruțarea, până când luxulú nasce pecatulú, timpirea ingeniuluiú, moliciunea și lenea, egoismulú și dilapidarea séu predarea avereí. Să nu ne însușimú cultură străină, ci pro-

priă românescă ; pentru-că Creatorul a depus în mintea și inima Românului, ca într'o mină bogata, tesaurii tuturor facultăților nobile ; se le scótemă acelea la ivélă și se le cultivămu pe basa limbei și spiritului nostru național, și atunci vomă avea cultură propriă și permanentă, până când decă vomă împorță în sinulă neamului nostru cultură străină, cu aceea dimpreună vomă împorța și luxulă și pecatele străine, și cultura nu ni o vomă putea însuși, ca necompatibilă însușirilor și jurstărilor poporului român, în urmă vomă remănea cu pasiunile și pecatele importate cu cultura străină.

Să nu adoptămă ideea retăcită, că cartea și cultura nu sântă compatibile cu córnela plugului, cu sapa, cósă, secerea, cânepa, fusulă și resboiulă, adecă că celú ce scie carte să nu lucre ; pentru-că numai acela, care scie lucrulă, e în stare să și dirigă, apoi tocmai cartea ne învétă, cumă se muncimă măi rațională, ca fructele să fie respălătóre pentru ostenelele nóstre ; ba încumbă inteliginței datorința, a deda și pe poporulă țerană cu agricultura, horticultura, pomăria și stupăria rațională.

Să ne îmbrățișămă productele literaturăi nóstre naționale și țiaristice, pentru-că literatura și țiaristica sântă barometrulă, după care judecă opiniunea publică a Europei civilizate gradulă de cultură, la care s'a avéntatú cutare națiune ; pentru-că în colónele aceleia, ca într'o oglindă, vedemă reflecșiunea fidelă a activităței spirituale și materiale a cutărei națiunii pe tóte terenele vieței sociale, adecă a literaturăi, industriei, comerciului, economiei naționale. Dar totodată e terenulă acela, pe care 'și mesură tóte popórele lumăi puterile lorú spirituale și materiale, și prin punerea în lucrare a acelora se documentéză înaintea lumăi vitalitatea și dreptulă orí și cărei națiunii de a fi înșirată în rëndulă popórelorú civilizate ale Europei.

Prin urmare din ce e măi lățită și prin măi multe foi periodice în tóte direcțiunile reprezentată țiaristica unei națiunii, și din ce e măi numerosă publiculă, care își află nutrimentulă ingeniului și inimei sale în productele țiaristice, ca într'unú

sorginte datătoru de vieță spirituală, de aceea are dreptu mai mare respectiva națiune de a cuprinde unu gradū mai înaltū între popórele civilisate.

În urmă tóte nisuințele nóstre trebuie se le încoronămū cu unū postulatū principalū, cu condițiunea „sine qua non“, ca în tóte întreprinderile se exilămū, se excludemū separatismulū și egoismulū din mijloculū nostru, acestū moloch, care a înghițitū multe întreprinderi sânte și salutare, și cu sacrificarea eu-lui sē înălțămū pe pedestalulū inimelorū nóstre altarulū virtutei, solidarității, și pe acela toți, micī și mari, inteligință și poporū, țeranū, femei și bărbați, se punemū pentru cultura și renascerea națiunei nóstre și a poporului țeranū, sacrificiile ingeniului, inimei și ale averei nóstre, și uniți în cugete, simțiri și fapte, sē ne înrolămū sub drapelulū „Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românū“ înălțatū în mijloculū nostru prin însași mâna mamei nóstre națiunii, înscriindu-ne de membri ai aceleia, precumū sântemū membri unei și aceleia-și națiunii.

După acestea mulțumindū prea onoratei adunări pentru prețuita atențiune, cu care a binevoitū a me asculta, și implorândū dela părintele îndurărilorū lumina harului cerescū preste lucrările nóstre din ziua de astăzi, me simtū fericitū a declara ședința de deschisă.

RHAETO-ROMANII,

originea și elementele limbei lorū.

(Urmare).

Astfelū forma Cuera nu numai unū centru politicū, de unde se întindea asupra diecesei întregi cu o mrējă întrégă de dispozițiuni administrative, ci era și vétra propagandei sociale pentru lățirea culturei și a limbei peste tóte văile raetice. Cu vechia Raetia liberă, se înțelege, era acumū sfirșitulū, și n'avemū sē ne mirămū, decă curëndū după apunerea înde-

pendinței politice și sociale se perdă și limba națională. La acesta nu puțin va fi contribuit sistemul roman de recrutare. Cu armele provinciilor subjugate înfrângeau Romanii simțul de libertate al altor popoare încă neînvinse. Cohortele raetice erau distinse de celelalte națiuni prin virtutea și abilitatea lor. Ei serviau cu glorie în diferite legiuni și decideau în mai multe bătăi învingerea pe partea ducilor lor. La reîntorcerea din castrele romane în munții țerei lor duceau cu sine pre lângă obiceiurile romane și cunoștința limbei latine și le lățiau prin văile și părțile cele mai depărtate ale Alpilor. Un sprijin puternic și afla limba latină și în lățirea creștinătății. Prin neîntrerupta coatingere între Raetia și Italia trebuia acesta deja de timpuriu se și fi aflat întrarea sa în munții raetici. Propagatorii doctrinelor creștine deși erau din alte țeri, se serviau de limba latină, care atunci devenise limba universală. Nu numai predica era latină, ci și în afacerile preotului cu comuna, la cult, precum se aude încă și până astăzi poporul din părțile romannse cânta la liturghie psalmii și imnurile în limba latină.

Dacă au existat în Raetia școle latine, acesta ce e drept nu s'a putut erua din rezultatele de până acum ale cercetărilor istorice ale țerei. Cine înse ar putea dubita, că familiile nobile din vița veche raetica și Romanii colonizați nu vor fi cetit pre historiografii și poezii cei mari ai Romei cu mai puțină ardore, spre a se însufleți dintrînșii pentru aspirațiunile și faptele lor nobile?

Lățirea limbei latine servia drept mijloc coercitiv al dominațiunei romane și era unul din secretele, prin cari guvernul scia să atragă popoarele din lume sub jugul cel dulce al „păcii“ sale.

Sciut este, că chiar în provinciile orientului, unde se vorbea limba grăcă, se află școle, în care se înveța retorica și cunoștința limbei latine. În Spania înfloria deja pe timpul lui Sertoriu instrucțiunea în limba latină și grăcă, ér în Galia unde Horațiu sperase a putea fi cetit de *Rhodani potor*, se

aflău sub împăratul Gratiianu în multe orașe institute de studii bine organizate.

Cătu de bine erau petrunși Romanii de consecuința țintei loru, a străbate lumea întrégă supusă loru cu elementul romanu, se vede din Plin. „Hist. N. III. 5. 39 terra (Italia) — „nomine Deum electa, quae — sparsa congregaret imperia ritusque molliret et tot populorum discordes ferasque linguas sermonis commercio contraheret, colloquia et humanitatem homini daret breviterque una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret“. Considerându tóte aceste mijlóce ale unei politice bine calculate, nu ne tememú, a ne depărta prea multú de adeverú, decá admitemú, că după trei generațiunii Raetia era cu totul romanisată, ér limba raetică aprópe uitată. Asemenea exemple ne procuraú provinciile vestice, unde elementul romanu ajunsese deja la începutulú epocei imperațiilor la usitatea generală. Chiar despre provinciile barbare de pe lângă Dunăre, susține Velleius, ca în Panonia întrégă, era lățită limba și obiceiurile romane. Ultimele sprijine ale patriotismului vechiu, din care póte se vorú mai fi aflatú urme singuratice prin țeră, periră în fine, când Caracalla (211—217) a dăruitú cetățenia fie-cărui locuitorú liberú din imperiulú romanu. Prin acésta se întindea *jus commercii* și *connubii* și asupra provincialilorú și căđú celú din urmă zidú de despărțire, care până aci făcea imposibilă seú celú puținú ingreuna amestecarea de înrudire între *cives* și *peregrini*. Nimica nu mai potea înduplica pe Romanulú, a suferi mai departe vieța desolută din Roma și din Italia, și astfelú urmă o colonisare în masse, prin provinciile, care prin vieța lorú retrasă dar pacinică și sigurá le procura o compensație de ajunsú familiilorú sătule de plăcerile periculóse ale Italiei.

În întrulú Raetici domnia dela supunerea țerei prin cei doi Neroni deplină liniște, și în decursulú unui restimpú de 400 aní limba și usulú romanu aú potutú fără conturbării se prindă rădecini. Ce e dreptú, dinspre nordú învasionau popóre germane migrátóre, cu deosebire Alemaní și străbăteaú

de repețite ori până în sinul Alpilor, însă toate aceste incursiuni erau respinse de legiunile de pe malurile Dunărei raetice, fără de a lăsa îndereptă vre-o urmă pipaibilă despre învasiunile lor. Într'aceea se apropia finea marelui imperiū romanū. Roma era deja de multă cădută dela înălțimea puterei sale, și efectul de vicisitudine a despotismului și a corupțiunei morale o conducea cu pași repeși la o totală disolvare. Provinciile ajunseră la conștiința puterei lor și recunoscără în fine, că sörtea Romei și a Italiei se află în mânilor lor. Posițiunea lor politică deveni față de Roma din și în și totu mai independentă. Dcă mai departe cetatea eternă dedea ca „unū extractū alū lunei întregi“ devisa de conducere până în alū 3-lea seclu alū epoei de domnirea împăraților, apoi acuma se retragea dintr'ênsa împreună cu preponderanța politică totodată și centrul de gravitațiune morală și literară. Tribunalul gustului și tradițiunei literare cădū, ér în locul romanității veni dreptul vechiū alū moralității și alū sciinței naționale. În fine se derimă colosul și se despică în părțile sale prin tempestitățile invasiunilor popórelor barbare. Țerile cucerite, lăsate acum în prada învingătorilor, cădură sub influința străină, dcă cumva nu-și luaū o cale de desvoltare independente. Raetia, prea slabă și în urma migrării popórelor, compusă din părți prea eterogene, spre a fi în stare a eși din acea derimare generală ca o țără cu istoria și cultura sa independente, remase și mai departe în starea ei de atárnare politică. Precând partea ei ostică cădū sub stăpânirea Boicarilor, trecū cea vestică în mânilor Ostgoților, Alemanilor și Francilor, ear după disolvarea Imperiului Carolingianū se anexă sub patronagiul Comiților proprii la ducatul Șuabiei.

În văile cele închise și depărtate de comunicațiunea drumurilor militare s'aū susținutū limba romannscha până în ziua de astăzi. Înainte de toate se vede din această împrejurare, câtū de adêncū s'a înrădăcinatū în inima acestui poporū elementul romanū. La acesta va fi contribuitū încă

nu puțin caracterul lor, comun tuturor locuitorilor munteni, a ținé cu tenacitate la moravurile și obiceiurile vechi, moștenite dela bătrâni. Causa principală ni se pare izolarea politică și socială, în care deveniseră mereu aceste popóre muntene prin aspirațiunile lor de libertate după disolvarea imperiului roman. Deși nu ajunseră la independență completă, totuși, favoriți prin situațiunea esternă, totdeuna și-au sciutú eí asigura o formă de pozițiune escepțiunală și a-și câștiga atâta neatîrnare, câtă au cređutú de lipsă pentru regularea afacerilor lor interne. Astfelú 'și păstrară eí încă sub dominațiunea ostgoților judecătóriilor proprii și dreptulú roman. Pe timpulú dominațiunei Francilorú și a Alemanilorú erau eí ce e dreptú în afacerile militare sub stăpânirea supremă esternă, administrațiunea politică însé o conduceau comiți indigeni, episcopi, la ale cărorú diecese aparținea Raetia pela începutulú seclului alú 7-lea, altădată alți domni civili, cari esclau prin nobilitatea și posesiunile lor. Sistemulú introdusú de Carolus Magnus a favorisa rădicarea comițilorú puternici în sinulú unei țeri, se perfecțiuné și mai departe sub domnirea imperațiilorú saxoni, familiile nobile raetice în aspirațiunile lor de libertate n'au fostú cei din urmă, a trage din acéstă politică tóte favorurile posibile. Înclinarea spre independință s'a reformatú sub ducii suabi, cu deosebire însé dela apunerea Staufenilorú într'atâta, încâtú Raetia se dechiară cu numeroșii seí domni și comunele eí libere la anulú 1268 de unú membru nemijlocitú alú imperiului, spre a avea numai pre împératulú stăpân. Neînfrînarea nobilimei avea cu atâtu mai multú spațiú de activitate, cu câtú spre aceste văi numai atuncea se îndreptă atențiunea din partea lumei din afară, când aveaú trebuință de strimtoarele și munții lor ca de unú zidú de despărțire între sud și nord, ca de calea cea mai scurtă pentru trecerea armatelorú în timpurile vechi și medievale. În timpuri pacínice, anume după-ce încetară deoseburile armatelorú spre Italia, 'și perdú Raetia aprópe tótă importanța sa, întrebuiința însă nepotința imperială și po-

sițiunea sa părăsită spre dezvoltarea independenței proprii. La anul 1390 se formă în sinul ei o alianță după alta pentru apărarea libertății, până-ce la anul 1471 se încheiă federațiunile celor trei grupe aliate, ear prin acēsta republică federativă a tuturor Răetilor devenise o faptă reală.

Astfelū ajunse acestū poporū micū la ținta aspirațiunilor sale de libertate; însă cu izolarea politică mergea în pasū egalū și cea spirituală. Cătū de tare disolvaū ei legăturile politice cu vecinii lorū, anume cele romanice cu Italia, cu atātū mai multū se detrăgeaū și de sub influința spirituală, cu atāt mai puțină parte aveaū ei la progresele culturii și a limbei lorū. Alpii, ce e dreptū, suntū o fortărăță puternică a libertății, însă, decă și sciințele pōte că nicăiri nu-și afla cultivatori mai fideli și mai diligenți, decāt în munți, totuși pământulū lorū e prea durū și obstinatū spre a procura spiritulū din sine însuși acea elasticitate și acel sborū, care e de lipsă pentru crearea unei literaturii proprii și pentru a insufla limbei o viētă întinerită și un impuls durabilū spre cultură. După-ce astfelū Raetienii se retraseră în văile lorū închise și în satele lorū singuratice, le desecară tōte acele isvōre, din cari 'și trăgea limba lorū materia ei de viētă și prin cari ea se susținea într'o fluiditate viōie. Cercul ideilorū și *schimbulū* lorū verbalū trebuia să devină simplu, tocmai ca și viēta lorū cea izolată, care se mișca între împrejurările restrinse ale munților. Astfelū se alipiră Raetienii strinsū de mostenirea unū trecutū mai bunū, cauzară însă prin acēsta, ca o urmare a pozițiunei lorū escepționale, căderea limbei lorū într'o cumplită nemișcare. Sora vecină în Italia atātū au fost înaintatū în puterea ei juvenilă, încātū Romanscha, după-ce au întârziatū odată timpulū potrivitū spre alipire, nu mai putea cugeta a o ajunge. Precând așadară ginta mare latină 'și re'nălța ramurile ei diferite după caracterulū naționalū, și din acestea fiă-care se desvolta la o viētă bogată independentă, pe atuncea rămase Romanscha în varietatea mijlócelorū de espresiune, în formele cele moi, în tonulū și armonia ritmică departe îndērētū după

sororile ei. Ea se consolida după tipul, carele i-se întipări prin caracteristica națională a provinciei, prin clima, viața aspră din munți, trépta inferióră de cultură și prin rusticitatea izolărei. Abstrăgénd dela aceste degenerări și reformări, cari se potú privi multú mai multú de unú regres, decâtú de o desvoltare continuă organică, limba raetică ni-se arată și astăzi totú în acea formă, care o va fi avutú pe timpulú acela, când întrase procesulú generalú de despărțire, și prin care limbile neoromanice începuseră a se dialectisa din *lingua vulgaris* sétu *romana*. Romanscha e o insulă în mijloculú unei lumí pline de o vieță variabilă și multicolorată, o reliquiă a unei epoce de mult trecute, asemenabilă cu castrele cele vechi, din cari în rețéua văilorú raetice înalte o mulțime se dărímă din ți în ți și pornescú spre perirea lorú totală.

Precum istoria Raetiei, totú astfelú ne indegetéză și elementele limbei romansche la originea ei romană. Sciutú este, că în limba latină suntú de a se deosebí doué dialecte: limbagiulú societății nobile și alese a Romei (*urbanitas*) și limba poporului și a vieției comune (*rusticitas*). La începutú și până cătră seclulú alú 6-lea alú cetății eterne nu se scia nimica despre desbinarea unuí și aceluiași idiom. După-ce însé cultura înaintată și cunoscínța cu literatura grécă nobilitase gustulú Romanilorú, după-ce se formase o societate, în care se ereditase prin tradițiune spoitura aristocratică și tonulú perurbanú, atuncea se aruncase critica și pe terenulú limbisticeí și creá antithesa rigorósă între limba cultă și rusticitatea limbei poporale. Deși însé nu era o deosebire esențială între limba poporală numită *lingua rustica, romana* și între limba scripturistică corectă, totuși cea dintâi prin dieția ei comună, și prin *verba sordida*, apoi prin mutilarea și tēmpirea vorbelorú, prin metodulú ei analiticú și formarea declinațiunilorú și conjugățiunilorú cu întrebuintărea verbelorú proporționate și verbelorú adjutative, în fine prin aplicarea ei spre sintaxa modernă într'atâta se abâtea dela latinitatea fină și bineformulată, încátú curéndú se perduse la clasa cultă priceperea ei.

Precând însă limba scripturistică perî deodatu cu purtătorul ei, cu spiritul roman, pe atunci se rezervase limbei de casă séu poporale ună viitoriă plină de speranță. Nu vorbirea nobilă a clasei culte, ci dialectul acela de jos, care era limbajul colonistilor și al soldaților legiunari, 'și aflase lățirea generală în diferitele provincii supuse dominațiunei romane. Acastă limbă și-a păstrat în Roma o parte însemnată din asprimea și ruiditatea italiceii vechi în dicțiune și materia limbistică, și a respinsu față de comoditatea și simplitatea usității casnice arbitriul limbei scripturistice bogate în forme și regule măestre dar în provinciă era espusă la o neîngrigire și sêlbătēcii încă și mai mare. Aici își asimila limba poporală romană o mulțime de forme și idiotisme barbare ale provincialilor, și-și căpêta în genere tipul naționalității, căreia era sê se vaccineze elementul roman. Câtă timp însă tribunalul limbistic nu era deșertat, și provinciile erau încă în relațiune intimă cu centrul dominațiunei, se va fi mai oprită deplina disoluțiune și diformare a idiomului poporal din Roma și din provinciă prin limba părții mai nobile și mai culte a națiunei romane. După-ce înse apusese romanitatea veche și se nimicî sistemul politic prin popórele germane, atunci își perduse și limba scripturistică nu numai influința ei dominantă, dară încă ea însași nu sê mai putu apêra de provincialismele invasonare, și era silită a se retrage față de sora ei de mult disprețuită. *Sermo plebeius* ajunsese la valóre și călca d'ací nainte negenată pe calea sa veche a disoluțiunei și a amestecării limbistice. Ori-unde s'aũ fostu mestecatú popórele germane cu Romanii cei învinși, în Spania, Gallia, Italia și ast-felú și în Raetia, acceptă *lingua rustica* veche o mulțime de cuvinte germane; și precând Romanii din acomodare cătră învingătoriilor lor se siliau a conforma vorbele germane limbei romane prin reconstrucțiunii și prin flexiune, pe atunci nu lipsiau nici germanii, a influința după geniul limbei lor la straformarea idiomului roman în tip și sens, în flecsiune și sintaxă. Din amestecarea chaotică a astorfelú de elemente eterogene se crease în curêndu

unŭ limbagiŭ de totŭ nouŭ ŝi străinŭ, care pentru deosebirea latinătăii vechi ŝi a germanei își căpătase numele *lingua vulgaris* séu *romana*. Latina scripturistică curată a începutŭ într'aceea a lănceđi în lupta ei cu dialectulŭ vulgarŭ cam în seclulŭ alŭ 4-lea ŝi apare deja în alŭ 5-lea seclu plină de mutilari ŝi de germanismŭ. În evulŭ alŭ 7-lea ŝi-au perdutŭ în fine totă caracteristica deosebită, astfelŭ, încâtŭ afară de scólă nu se mai cunoscea alta latină, decâtŭ acelŭ jargon semi-barbarŭ, în care sŭntŭ formulate documintele primului evulŭ-mediu, ŝi care posede cu multŭ mai puțină asemenare cu latinitatea veche, decâtŭ cu limba populară. După-ce acum *lingua vulgară* séu *romană* cu colórea ei națională devenise *secle* întregi în diferitele provincii ale fostului imperiŭ românŭ unica ŝi generala limbă de conversație, se reînălță asupra ei în fine, ca pe o basă comună în decursulŭ desvoltării limbistice, sistemulŭ limbilorŭ neoromane. Ca epoca probabilă, în care s'au începutŭ despărțirea Romancei de *lingua romana* séu de limba veche romană, apare seclulŭ alŭ 8-lea până la alŭ 9-lea. Monumintele cele mai vechi ale limbilorŭ neoromane ajungŭ până în alŭ 10-lea, chiar ŝi în alŭ 9-lea seclu inderetŭ. În acestŭ primŭ periodŭ de desvoltare înse ne aparŭ idiomele Spaniei, Franciei ŝi Italiei pentru marea lorŭ asemenare, care o aveaŭ ele pe atuncea încă între sine, nu numai ca declinari dialectice ale unei limbi naționale romane, ci chiar basa lorŭ latină reapare încă așa de învederatŭ, încâtŭ trebuie să se înțelegă ŝi dênsele întocmai ca ficele acelei limbi romane vechi, pe care noi amŭ caracterisat'o ca *sermo plebeius*, amestecatŭ cu vorbe provincialistice ŝi cu germanisme.

Décă se susține, că limba raetică în depositorulŭ vorbelorŭ ŝi în forma ei de astăđi e de origine romană, apoi acesta se nu se înțelegă astfelŭ, ca când arŭ fi a se readuce Romanscha la *lingua urbana* séu *rustica* ca la isvorulŭ ei exclusivŭ ŝi nemijlocitŭ; ci trebuie să se privescă ca mama ŝi isvorulŭ comunŭ alŭ Romanschei, ca ŝi alŭ celorlalte limbi romane, în prima linie acelŭ jargonŭ latinŭ, carele aparŭ după

apunerea limbei vechi romane. Din amestecarea dialectelor colorate și deformate după naționalitate cu idiotismele germane, și se numia *lingua vulgaris* său *romană*. Dela acésta latină romancesată se despărți în decursul timpului și Romancea din Raetia, nisuiindă a se individualisa și a se cultiva mai departe sub vicisitudinile și relațiunile țerei, ceea-ce însă se făcuse cu moderațiunea, care amă îndegetat'o mai susă. Aceluia care privesce Romanscha din acestă punctă de vedere, nu i-va mai fi lucru enigmatică, vėdėndă că dinsa întrece în multe privințe limbile celelalte neoromane în asemenare loră cu latina veche și cu cea nouă a primului evă medievală, precănd aceste apară cu dēnsa cu multă mai asemenea, decătă dēnsele între sine înseși.

P. Broștėnă.

(Va urmă).

CULTURA SOLULUI ÎN GIURULŪ PARISULUI.

S'a đisă totdeuna, și este ună adevėră netăgăduită, că orașele mari sūntă centre de cultură, nu numai în ce privesce sciințele abstracte și arta, ci și în privința sciințelor tehnice și practice. Între ceste din urmă agronomia începe a'și elupta ună rangă totă mai înaltă. Adevėrată, că în orașe numite ale lumei sūntă mulți ómenī, cari n'au vėđută bunăóră nici când o vie său ună locă de grău, și multe cocóne, care n'au vėđută galițe vii, — căci la tērgū sosescă tóte ciupilite gata, numai sē le așeđi la focă. Dar totuși și agronomia în orașele acestea e cultivată prin școle superióre agronomice, prin școle de horticultură și prin proprietariī mari de pămėntă, cari locuescă în ele; și cultura solului în giurulă loră ajunge la o intensitate, ce stă în contrastă comică cu necunosciințele agronomice ale majorității locuitoriloră aceloră orașe. Și decă cele đise mai susă se potrivescă mai multă ori mai puțină pentru tóte centrele Europei, apoi pentru Parisă, capitala lumei, cum se numesce căte odată, ele formėză ună strălucită adevėră.

Cumcă în localități, unde pământul are preț mare, cultura solului nu poate să fie extensivă, ci în grad mare intensivă, e ușor de explicată. Asemenea nu poate fi surprinzător, că cultura acestui sol, mai multă grădinarită decât agronomiă, are în vedere mai cu seamă aprovizionarea cu legumile necesare a gigantului oraș de milioane, o aparență care cunoscutul autor al scrierei politico-economice: „Der isolierte Staat“, I. H. de Thünen, o precizează cu cuvintele: „Câmpurile din imediata apropiere a târgului trebuie cultivate în tractamentul economiei libere, adică cu acele esențe, care în târg se plătesc mai bine“. Și așa fac proprietarii de pământ din giurul Parisului. Au aflat, cumcă legumile sînt mai bine plătite, și acelea le cultivă acum în modul cel mai rațional.

Dar să vedem, cum au ajuns ei la cunoștința metodei celui mai rațional? — o întrebare, care ne depărtează puțin de la obiectul, de care voiam să vorbim. Cu toate acestea poate nu va fi neinteresant, a arunca o privire în laboratorul chimic al unei școli agronomice, căci *știința* este a se mulțumi, decât metoda cultivării câmpurilor în giurul centrelor de cultură e cel mai rațional.

O căpățină de varză ni se pare un lucru destul de prozaic. Să presupunem, că varza e căutată în târg și se plătește bine; eu ca proprietarul de pământ voiesc să cultiv de aceea, și să produc cât se poate de multă, ca să mi se remunereze marfa mai bine. Vrîndu se produc multă, voi căuta, care sînt condițiunile neapărat de lipsă pentru o abundanță recoltă? Și acesta, stîndu-mi laboratorul de chimie agricolă la dispoziție, o fac în modul următoriu. Pău o căpățină de varză deosebită frumoasă, ce de sigur a crescut în condițiunile cele mai favorabile, și o supun analizei chimice, adică caut acele elemente chimice, care formează corpul ei, o lucrare acesta foarte dificilă și răpitoare de timp. Se vor afla cu totul cam 14 elemente, între care calcarul (varul), fosforul, sulfurul, apoi oxigenul, hidrogenul, ni-

trogenul (azotul) și carbonul voru forma cea mai însemnată parte. Aceste elemente le-a suptu varza din solul, în care a crescutu, deci: acelu sol forméază pentru varzá unú escelentú stratú de cultură, în care se află tóte acele elemente chemice, ce le-amú aflatú în varzá. Înainte de a cultiva varza într'unú locú unde până acumú nu a fostú cultivatá, iaú câți-va pumní de pământú din loculú acela și'lú supunú și acela analizei chemice. Décá aflú prin analizá, cá pământulú respectivú conține tóte acele elemente, carí le-amú aflatú în căpățina cea frumósá de varzá; și decá însușirile fisice ale loculú respectivú, ca: tenacitatea, permeabilitatea, higroscopicitatea, adecá facultatea de-a reține apa, etc. suntu asemenea favorabile, atunci cu tótá confiența voiú cultiva în loculú acela varzá, și cultivarea ei nu va întârđia a se respláti prin abundanța recoltei. Décá însé voiú afla prin analiza chimică, cá în loculú în care voiú se cultivú acéstá legumá, lipsește s. e. fosforulú, nu voiú hesita multú, ci voiú comanda dela proxima fabricá de îngrășaminte chemice câteva butóie de fosfor, acela 'lú voiú imprășcia pe loculú respectivú, voiú semena apoi varza, și iar voiú obține o recoltá abundantá. Numérulú fabricelorú de îngrășaminte chemice cresce din ce în ce mai multú, și forméază totodatá unú eclatantú testimoniú alú triumfulú sciinței chemice-agricole.

Dar chiar când prin analiza chimică aș fi aflatú, cá loculú respectivú e fórte aptú pentru cultivarea verzei, totuși după unú șirú de aní voiú vedé, cá recólta mea scade cu timpulú în modú considerabilú: pământulú se sleiesce, și atunci e timpulú supremú, se începú iar cu *îngrășarea lui*, cu redarea acelorú elemente, carí prin multele recolte le-a perdutú și carí le reclamá în modú imperiosú. Deosebitú curéndú sleiesce puterea pământulú în ce privesce azotulú (nitrogenulú), o împregiurare, care la noi o cunósce fie-care plugarú simplu dela sate, deși nu în forma, ce o aflá în acestú operatú; și efluxulú acelei cunoscințe este, cá plugarulú *gunoiesce* câmpurile sale.

Este cunoscută, că unul din cele mai bune mijloce de îngrășămintă formeză și fecaliile și apele spurcate, provenite din spălarea de rufe, de vase de bucătărie, din scurgerea sângelui de vite din măcelărie, din materiile lăpedate de argășitori și din curățirea stradelor de gunoiul, ce se face pe ele și de și etc. Apele aceste, — numite „eaux d'égout“, nemțesce „Abwässer“, conțin o mulțime de materii nutritive pentru plante. Considerațiunile acestea, precum și împregiurarea, că după canalizarea cea nouă a Parisului, Seina, acestă imposantă riu, prin vărsarea canalelor în trênsa, devenia atât de necurată și evapora miasme atât de veninoase, încâtă locuitorii marginilor ei abia mai puteau exista, au dată nascere unui opă, care a făcută o senzație ne mai pomenită în lumea agricolă.

Cum ară fi ôre, se întrebă comuna Parisă, decă latrinele, fecaliile și apele spurcate, cari acum ne umplu Seina de pestilență, le-amă întrebuința spre îngrășarea câmpurilor? Acésta fū întrebarea decisivă la anul 1866. Și astăđi? De multă sa pusă în praxă utilizarea agricolă a apelor spurcate, și ne arată strălucite rezultate.

Astăđi țevile canalelor, ce pörtă acea spurcată massă, sântă conduse afară pe câmpurile dela Gennevilliers și se estindă pe ună plană mai mare decătă 800 hectare, unde golindu-se, se transformă din celă mai scârbosă lucru într'o adevărată binecuvântare. O abundență, de carea până atunci nici că sa visată, emană din câmpurile acestea. Ideea, ce a avută orașul Parisă când a instalată irigațiunea acésta, e recunoscută de tótă lumea ca excelentă, dovada cea mai bună că prin o lege din 1889 s'a decisă, că aceste „riuri de îngrășămintă“ se se conducă și pe marele domeniu dela Achères. Apele conduse pe câmpurile dela Genevilliers ajungă însemnata cantitate de 28,000,000 metri cubici pe ană, ună volumă, care ni-lă putemă mai bine închipui decă notămă, că ună cubă de 300 metri lungime, 300 metri lățime și 300 metri înălțime nu ară fi încă în stare a cuprinde fluiditatea acésta,

isvorul de atâta fecunditate. Pe fie-care hectară pământu se revărsă pe ană cam 50,000 m. cubici din țevile canalurilor. S'au făcută încercări a sporî suma de 50.000 metri cubici la 100,000 anuală, și rezultatele asemenea au fost foarte satisfăcătoare. Cu tôte că se conduce atâta mulțime de apă pe câmpurile acestea, solulă manține avantajioșele sale însușiri fizice. Scopulă este însă, ca în pământulă se rămână numai acele materii, cari apa le-a adusă cu sine; apa, după-ce a depus acolo materiile îngrășătore, și-a terminatū rolulă, și se conduce prin alte țevi, cari se află cam 2—3 metri sub suprafața pământului (numite drainage) ér în Seina; curată ca cristalulă, părăsesce țevile aceste suterane, căci câmpurile dela Gennevilliers au avutū pentru ea însușirea unū imens etablissement de filtrare. Vărsându-se acum în Seina, nu o mai umple de necurățeni, și Seina nu mai lățesce miasme veninoșe ca înainte de instalarea îngrășărei solului. Ba apa filtrată eșită din țevile drainagei, conține mai puțin azotū organicū séu ammoniacalū, decâtū cea din Seina. Și cercetările bacterologice au doveditū, că și microorganismele se nimicesc prin filtrațiunea acésta în măsură foarte mare. Spre a documenta avantajile ce oferă acésta irigațiune, administrațiua orașului Parisū a întocmitū unū planū de 6 hectare mărime dreptū obiectū de demonstrațiune, și le este liberă întrarea și studiarea metodului de cultură celorū interesați în causă.

Ce privesce cultura și tratamentulă acestorū câmpuri dela Gennevilliers, produțiunea se estinde, amăsuratū culturei intensive a pământului și cerințelor tērgului orașului Parisū, în linia primă, după-cum am fostū amintitū deja, asupra legumelorū, apoi asupra unorū cereale, erburī de nutrețū, plante, cari dau materialulă brutū pentru unele meseri (răpiță, inū etc.), în fine pepiniere de pomi. Din cele 800 hectare, cultivate după metodulă acesta, partea cea mai mare e plantată cu verzeturi (180 ha), urméză artișoca (*Cynara scolymus*), o legumă foarte plăcută (140 ha), apoi cartofii (35 ha), salate (33 ha), spargă — *Asparagus officinalis* — (27 ha), și pometuri (22 ha).

Și acum ajungem la datele principale. Resultatul re-coltei deosebită abundante *este pro hectară și ană următorul*: Varză 25—40,000 căpățini, salată 60,000 căpățini, ar-tișoci 12,000 căpățini, cartofi 500 hectolitre, masere 25,000 klgr., ér luzerna (Medicago) se cosese de 4 oră și alte erburi de nutreț de 5 oră. Cifrele acestea sântă mai instructive pentru agronomi, ér spre luarea la cunoșcință a tuturor, mai fiă însemnată, că pe lângă tôte că prețurile de piață în Parisă nu sântă mari, *venitul brută anuală ală ună hectară se urcă* — după speciile ce se cultivă — *dela 3000 până la 10,000 franci* (1215—4050 floreni v. a.) Ce fericiți am fi noi, dacă câmpurile năstre ne-ar aduce barem a patra parte din venitulă, ce-lă aducă câmpurile dela Gennevilliers! Arênda ună hectară de pământă înainte irigațiunei era 90—100 franci (36—40 fl.), astăzi s'a urcată la 450—500 franci (182—202 fl.), ér prețulă cumpărărei ajunge înspăimântătorea sumă de 10,000—20,000 franci pro hectară.

Pe lângă aceste pipăibile avantajă materiale, ce tragă agronomi dela Gennevilliers din acestă irigațiune, și starea sanitară a locuitoriloră țermurilor Seinei a făcut ună îmbucurătoră progresă, ună factoră care în bană greu se pôte exprima, dar din punctă de vedere ală economiei naționale e taxată multă mai susă decâtă folosulă materială ce-lă ofere irigațiunea.

Pentru noi Români de dincóce de Carpați aceste rezultate obținute în giurulă Parisului, mai multă seă mai puțină voră rămâne numai o curiositate; căci prin sistemulă politică actuală, oră-ce progres morală precum și materială a devenită aprópe imposibilă; totă ce putemă noi învăța din ele este, ca se îngrășămă câtă să pôte de bine pământurile năstre și anume cu materialele, ce ne staă la dispoziție, așa dar în prima liniă gunoiulă de vite.

Dar avemă și noi mai fericiți frați, cari prin muncă dréptă potă ajunge la succesele dorite. Fecunde sântă ogórele României, bogate și roditóre, și acestă — dice ilustra Carmen Sylva

în narațiunea poetică „Sola“ — o datorimă multă sângelui versat pe dâensele de acei, cari din vremuri vechi s'au jertfit pentru a le apêra. Dar dela înălțimea poetei me coborū la rezultatele stricte scientifice. Cu tôte că fecunditatea solului românū e fôrte mare, totuși elū nu e nemulțămitoriū față de îngrășămintē.*) După escelentulū metodū de cultură din giurulū Parisulū, ôre nu s'arū putē face instalațiuni analôge în giurulū Bucurescilorū, Iașilorū și a altorū orașe mai mari? Sē fiă acēsta imposibilū ori nerentabilū? Nu credū. Și acēsta cu atātū mai vêrtosū, căci vedem că în Germania unele orașe precum: Berlinulū, apoi Mainz, Heidelberg, Stuttgart și München, aū imitatū exemplulū Parisulū cu succesū totū atātū de splendidū. Așa dar: *Videant consules!* Amū indegetatū unū faptū, ce promite și poporului nostru frumôse rezultate: bunăstarea materială este unū factorū puternicū la rădicarea culturei unū poporū!

O. B.

DELA ACADEMIA ROMÂNĂ.

Continuândū cu edarea documentelorū relative la Istoria țerilorū române, Academia română publică „*Documente privitoare la Istoria Românilorū, culese de Eudoxiu de Hurmuzachi*“, publicate sub auspiciile ministeriului cultelorū și instrucțiunei publice și ale Academiei române. Volumulū II. Partea I. 1451—1575. Cu portretulū lui Iacobū Heraclidū Despotū Voevodū. Bucuresci 1891. — Tomulū acesta cuprinde pe 754 pagine în cuartū 722 documente istorice, scrise în limbile: slavonă, latină (cele mai multe), italiană, francesă și germană. Portretulū principelū pörtă circumscripțiunea: Heraclidis Despote Patris Patrie, 1563; ear marca țerei (Moldovei) inscripțiunea: Vindex et Defensor Libertatis Patrie.

DIN CHRONICA LUNARĂ.

Casurī de môrte. La 18/30 Decembre 1891 încetă din viețā *Demetriu Coroianū*, Canonicū gr. cath. în Gherla, cavalerū alū ordinulū Franciscū Iosifū I., directorū alū despărțēmētului XIV alū Asociațiunei etc., în etate de 78 anī.

*) Veđi instructivele cercetări ale d-lui V. C. Munteanū: „Studiulū terenului arabilū din câmpia României.“ Bucuresci 1891.

La 7/19 Ianuariu a. c. a repostat *Anna Gall, n. Popoviciu*, văduvă după Protopresbiterul gr. or. alu Abrudului Ioană Gallu, fundatoarea și presidenta reuniunii femeiloru române din Abrudu și giuru pentru înființarea și susținerea școlei de fete de acolo etc.

Dr. Atanasiu Șandor, profesorul emeritatu dela seminariulu pedagogicu din Aradu, fisicu consistorialu etc., răpostatu la 15/27 Ianuarie a. c. în etate de 84 ani. Repostatulu a fostu până la morțea sa unu zelosu propagatoru alu culturii poporulu nostru.

BIBLIOGRAFIA.

Despre cultura și literatura românească în secolul XIX. Cuvântare rostită la serbarea zilei patronului Liceului sf. Sava, 5/17 Decembre 1891, de *Ioană Bianu*, profesorul alu Liceului Sântu-Sava, membru corespondentul alu Academiei române, București, I. V. Socecă, 1891. Cuvântulu face mai întâiu o privire istorică asupra dezvoltării, ce a percursu literatura română sub influința literaturii grecesci, apoi a celei franceze și în fine a celei germane, și termină accentuându cu căldură, că tinerimea română are a luă dreptu basă neclătită a culturii sale limba și literatura română, și numai bine întărită pe basa acesta a se familiarisa și cu literatura altor popore. Scrierea zelosulu autoru se recomandă atențiunei on. nostru publicu cetitoriū, și cu deosebire a învățatorimeī.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 34/1892.

Procesul verbalu

alū comitetulu Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporulu românū, luatū în ședința dela 6 Februarie n. 1892.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Z. Boiu, I. V. Russu, Ioană Hannia, I. St. Șuluțu, Nicanoru Frateșu, controlorū, Ioană Crețu, Gh. Candrea, cassarū, N. Toganu, bibliotecarū.

Secretarū: Dr. I. Crișianu.

Nr. 1. Direcțiunea despărțemētulu VI. (Sibiu) alu Asociațiunii transilvane prin hârtia dto 21 Noemvrie 1891 Nr. 8 subșterne

pe lângă suma de 40 fl. întrată din taxe de pe la membrii din despărțământul, spre revisuire protocolul adunării generale a despărțământului, ținute în comuna Slimnicu la 20 Octomvrie (1 Noemvrie) 1891.

Din protocolul subșternut se vede:

a) că raportul subcomitetului despre afacerile despărțământului dela ultima adunare generală, ținută la 15/27 Octomvrie 1890 în Boița, s'a luat spre știință, și subcomitetului 'i sa dat absolutoriul;

b) că adunarea generală și-a exprimat prin sculare condolența pentru decedarea membrului din subcomitet, a fericitului Dr. Ioan Moga, și în locul acestuia a ales pe dl Nicolau Ivanu, redactor în Sibiu;

c) că dl Nicolau Ivanu a cetit o disertațiune „Povețe pentru popor”, care a fost cu mare plăcere ascultată;

d) că dl Dr. P. Șpanu a cetit o disertațiune despre „Vađa preotului și a învățătorului,” care s'a luat spre știință;

e) că a întrată din taxe dela membrii suma de 40 fl.

f) Sum'a de 50 fl. votată în anul trecut pentru scopuri culturale se rezervă spre aceleași scopuri;

g) deciderea asupra locului și timpului pentru proxima adunare generală se conrede subcomitetului. (Ex. Nr. 484/1891).

— Se adeverește primirea sumei de 40 fl. întrată din taxe de pe la membri. Numita sumă s'a transpus la cassa Asociațiunei spre contare în regulă. Cuprinsul protocolului subșternut se ia cu aprobare la cunoscință.

Nr. 2. Tribunalul reg. finanțiar din Budapesta prin sentența dto 31 Octomvrie 1891. Nr. 14365/1891 a respins recursul acestui comitet referitoriu la ecivalentul mesurat în suma de 887 fl. 91, aprobându sentența dto 6 Octomvrie 1890 Nr. 150 a direcțiunei financiare din Sibiu (Ex. Nr. 488/1891).

— Cu provocare la conculul acestui comitet dto 6 Noemvrie 1891 Nr. prot. 234 se comunică și actele din cestiune cu casarul Asociațiunei, spre a regula afacerea și a raporta apoi la timpul său comitetului despre starea lucrului.

Nr. 3. Direcțiunea despărțământului XVII (Dej) prin hârtia dto 12 Decemvre 1891 Nr. 48—1891 subșterne spre revisuire protocolul adunării generale dto Dej 1 Noemvrie 1891.

Din protocolul subșternut se vede :

a) că biblioteca despărțământului s'a îmbogățit prin donațiuni făcute de dnii Gabrielu Manu și Dr. Mihali;

b) se face propunerea, ca din *mia* de floreni, votată de adunările generale ale Asociațiunei în scopul încurăgiării în deosebi a literaturii populare, să se voteze celu puținu câte 5 fl. v. a. școlerilor confesionale din despărțământu;

c) că s'a realesu secretaru Petru Mureșanu, cassaru Florianu Hatoșu și controlorū Ioanu Vele, apoi bibliotecaru I. R. Cherecheșu și controlorū Teodoru Hermanu, cei 3 dintăiu pe 3 ani, cei doi din urmă pe 1 anu;

d) s'a făcutu raporte despre banii bibliotecii și s'a uatū la cunoscintă;

e) statutele bibliotecii se vorū descrie în 3 esemplare : 1 pentru bibliotecă, 1 pentru despărțământu și 1 pentru publicitate. (Exh. Nr. 490/1891).

— Sporirea bibliotecii despărțământului prin daruri ca cele aretate se ia cu plăcere la cunoscintă. Propunerea referitoare la acordarea de ajutore și numai de câte 5 fl. v. a. pentru școlele confesionale din despărțământul de sub întrebare din *mia* de floreni votată de adunările generale ale Asociațiunei în favorul literaturii populare române, nu se pôte lua în considerațiune, fiindu alte principiile, de cari trebuie să se conducă în această direcțiune comitetul, eară acele principii au fostu ventilate și aprobate de cătră adunările noastre generale în anii când se votaū subvențiuni considerabile la unele școle ajunse în pericolu de a fi închise. Din contră când s'ar adopta principiul de a subvenționa școlele populare numai cu câte 5 fl., atunci arū urma ca să fie subvenționate câteva sute de școle *romănesci* din țera întrégă, fără nici-unu folosū practicū. Cu totul de alte subvențiuni în miu și sute de miu pe anu au trebuința imperativă școlele noastre naționale, de care s'ar cuveni să se ocupe și nopte tôte despărțemintele Asociațiunei, precumū se ocupă tôte ordinariatele, consistoriele și sinodele respective.

În contra persónelorū, prin cari s'a reintregitū subcomitetul, acestū comitetū nu pôte avé nici o excepțiune, doresce însē să'i se arete : cumū de unii se alegū pe 3 ani, ear alții numai pe unū anu ceea-ce nu e în conglăsuire cu prescisele regulamentelorū (Regularea mijlócilorū).

Ce privesce statutele bibliotecii despărțământului, acelea arū fi trebuitū să fiă subșternute acestui comitetū spre revisuire ; numai

cu aprobare de aici potă face ele obiectulă unei discuțiunii publice, după cum se intenționează.

Nr. 4. Dlă Vasile Țapșa, stud. acad. în Anversă, prin hârtia dto 24 Octomvrie 1891 donéză pe séma bibliotecei Asociațiunei două opurī însemnate, tractândă ambele politica națională, și anume:

a) Charles Le Hardy de Beaulieu, Petit manuel d'économie politique;

b) Charles Gide, Principes d'économie politique. (Exh. Nr. 491/1891).

— Cu mulțumită spre sciință; cărțile s'aă încorporatū la biblioteca.

Nr. 5. În legătură cu cele de sub punctulă precedentă, dlă președinte G. Barițiu, prin care ni s'aă trimisă și opurile de mai susă, transpune din partea dlui prof. Arsenie Vlaicu 2 esemplare din manualulă acestuia „Cursă practică pentru aritmetică pentru școlele poporale române Tomulă I—III“, Brașovă 1892, ună esemplarū fiindă menitū pentru biblioteca Asociațiunei, ér' celalaltū pentru biblioteca școlei de fete a Asociațiunii; din parte'si dlă președinte G. Barițiu donéză 1 esemplarū „Vol. III. Părți alese din istoria Transilvaniei, 1891“ pentru biblioteca Asociațiunei, și altū esemplarū din același opū pentru biblioteca școlei de fete; în fine 1 esemplarū din opuscululă intitulatū: „Două drame familiare, lectură pentru tinerimea de sexulă femeescă, Sibiiă 1891“ ilă donéză dnulă președinte G. Barițiu totū pe séma bibliotecii Asociațiunei; pentru biblioteca școlei s'a îngrigitū dnulă G. Barițiu în acéstă privință pe altă cale. (Ex. Nr. 492/1891).

— Cu mulțumită spre sciință, cu aceea, că tóte opurile enumerate s'aă transpusă destinațiunei loră.

Nr. 6. Direcțiunea școlei civile de fete cu internatū a Asociațiunei transilvane prin hârtia dto 23 Decemvrie 1891. Nr. 63 mănecândū dela propunerea făcută de instructoră în gimnastică, cere a se încuviința procurarea succesivă a unoră recuisite de gimnastică neaperatū de lipsă. (Ex. Nr. 494/1891).

— Recunoscându-se necesitatea, cererea direcțiunei se încuviințéză în principii, și direcțiunea se autoriséză a face procurările cele mai neaperatū de lipsă, avëndū a raportă apoi la timpulă sēu acestui comitetū despre cele efeptuate.

Nr. 7. Direcțiunea școlei civile de fete a Asociațiunei prin hârtia dto 25 Decemvrie 1891 Nr. 71 subșterne spre revisuire

protocolul conferinței extraordinare a corpului didactic delà 13 Decembrie 1891.

Din protocolul subșternut se vede, că în urma mandatului On. Magistratului orașenesc dto 12 Decembrie 1891 Nr. 13987, prin care se cere sistarea frecventărei școlii din pricina celor 6 cazuri de pojar, cari s'au ivit în internat, elevele externe au fost avizate a petrece zilele delà 14—20 Decembrie 1891 acasă, elevele interne sănătoase au fost ocupate și în decursul timpului arătat prin corpul didactic în mod corespunzător.

În legătură direcțiunea raportază, că cu cele 6 cazuri de pojar această boală s'a exterminat din internat, că la 21 Decembrie 1891 s'a putut relua mersul regulat al învățământului, și că în fine prin hârtia dto 24 Decembrie 1891 Nr. 14602 On. Magistratului orașenesc a încuviințat redeschiderea și în mod oficial. (Exh. Nr. 495/1891).

— Spre știință.

Nr. 8. Direcțiunea școlii civile de fete cu internat a Asociațiunii prin hârtia dto 12 Ianuarie a. c. Nr. 78 subșterne spre revisuire protocolul conferinței corpului didactic delà 26 Decembrie n. 1891.

- Din protocolul subșternut se vede, între altele (vezi Nr. prot. 38), că corpul didactic, basat pe un us introdus în cei trei ani scol. din urmă, a hotărît, ca feriile crăciunului să dureze 8 zile, ceea-ce stă în contradicere cu legea (stat. de organizare §. 7), care admite în scopul arătat numai 4 zile (Ex. Nr. 13/1892).

— Cuprinsul protocolului subșternut se ia la cunoștință, cu aceea, că corpul didactic e îndrumat a se conforma în viitoru prescrișelor statutului de organizare în ce privesce durata ferilor, eară acesta cu atât mai mult, cu cât scopul educațiunii și al instrucțiunii sexului femeiescu prefapt în legile popórelor celor mai înaintate petrunde pe an ce merge tot mai afund în conștiințele părinților din națiunea noastră.

Nr. 9. Iosif Boianțu, învățacel de cismăria cere un ajutor (Ex. Nr. 500/1891).

— Petentele se îndrumă la concursul, ce se va escrie în decursul anului; de present nu sânt stipendii s'au ajutóre în vacanță.

Nr. 10. Direcțiunea institutului de credit și economii „Albina“ în Sibiiu prin hârtia dto 5 Ianuarie a. c. Nr. 450 transpune comi-

tetului, pe lângă o consemnare a colectelor făcute, estrasulă conto-curentului Asociațiunei încheată cu 31 Decemvrie 1891 cu ună saldă de 3438 fl. 17 cr. v. a. în favorulă Asociațiunei (Ex. Nr. 2/1892).

— Cu mare și patriotică mulțemită spre sciință. Extrasulă s'a transpusă cassarului spre examinare cu registrele Asociațiunei, ér' consemnarea colectelor s'a dată spre publicare în fôia Asociațiunei.

Nr. 11 Direcțiunea despărțemântului I. (Brașovă) ală Asociațiunei transilvane prin hârtia dto 23 Decemvrie 1891 Nr. 1102 subșterne spre revisuire protocolulă subcomitetului din ședința dela 18 Decemvrie 1891.

Din protocolulă subșternută se vede:

a) se cere estradarea ună nouă esemplară de diplomă pentru membrulă Toma Frateșă parochă în Bacifalău, fiindă în esemplarulă estradată numele greșită;

b) se constată, că despărțemântulă a fostă reprezentată la adunarea din Hațegă prin dñii Dr. A. Mureșană și A. Vlaicu;

c) că cassarulă A. Vlaicu a încassată dela 18 membri, a căroră listă se alătură, taxa pro 1891 în suma de 90 fl. v. a., care sumă se trimite la comitetulă centrală;

d) că membrii induși în lista alăturată, ca unii cară și-au achitată taxele, reclamă fôia Asociațiunei;

e) proxima adunare generală să se țină la 29 Decemvre 1891, ceca-ce se va publica în „Gazeta Transilvaniei“ și într'ună circulară presidială;

f) cu ocașiunea adunărei generale se va pune temeiuă unei bibliotecă populare în Dârste. (Ex. Nr. 6/1892).

— Cuprinsulă protocolulă subșternută servece spre sciință, cu aceea, că pentru membrulă Toma Frateșă s'a estradată ună nouă esemplară de diplomă rectificată, pe calea biroulă Asociațiunei, că s'aă luată dispoșiunile de lipsă, ca membrii induși în lista alăturată se capete cu începerea acestui ană fôia regulată și că suma de 90 fl. v. a. a intrată la cassa Asociațiunei și s'a contată în regulă.

Nr. 12. Tipografia archidiececană din Sibiuă cu datulu 10 Ianuarie a. c. subșterne spre achitare 3 conturi în suma totală de 587 fl. 02 cr. v. a., și anume:

1. pentru fôia „Transilvania“ pe semestrulă II 1891. 353 fl. 80 cr.

2. pentru côlele tipărite din „Conscrierea familiiloră nobile române de D. I. cav. de Pușcariă 228 fl. 62 cr.

3. pentru unŭ protocolŭ de esibite 4 fl. 60 cr. (Ex. Nr. 9 1892)

— Se aviséză cassa Asociaŭiunei, a achita la documentŭ ordine timbratŭ contulŭ de 353 fl. 80 cr. pentru tipărirea organulŭ Asociaŭiunei pro semestrulŭ II 1891 ŝi contulŭ de 4 fl. 60 cr. pentru protocolulŭ de esibite; ce privesce contulŭ alŭ 3-lea, acela se va putea achita numai după-ce întregŭ volumulŭ va fi părăsitŭ presa.

Nr. 13. Ioanŭ Candrea, studt. de clasa V. în Beiușŭ, stipendiatŭ alŭ Asociaŭiunei, legitiméză sporulŭ făcutŭ în studiŭ în periodulŭ I. alŭ anului scol. 1891/2. (Ex. Nr. 15/1892).

— Spre ŝtiinŭă.

Ilustritatea Sa Présânŭitulŭ episcopŭ alŭ Lugoșului, dlŭ Victorŭ Mihalyi prin hârta dto 30 Decembre 1891 Nr. 2479 trimite comitetulŭ pentru eventuala trebuinŭă 1 esemplatŭ din ŝematismulŭ diecesei Lugoșului pro 1891. (Ex. Nr. 16/1892).

— Se primesce cu mulŭumită.

Nr. 14 Tipografia archidiecesană prin hârta dto 4 Februarie a. c. încunosciinŭéză pe comitetŭ, că ediŭia în sum'a de 750 de esemplare a foii „Transilvania“, nu ajunge, a acoperi tóte trebuinŭele ŝi că e neaperatŭ a se mări ediŭia cu 50—100 esemplare.

În legătură dlŭ președinte G. Bariŭiŭ raportéză, că fiindŭ lipsa evidentă, ér' afacerea de urgenŭă, dênsulŭ în așteptarea că va fi aprobată, a dispusŭ mărimea ediŭiei numite cu 100 de esemplare. (Ex. Nr. 30/1892).

— Dispoziŭiunile luate de presidiu în cestiunea mărimii ediŭiei foiei „Transilvania“ se iaŭ cu aprobare spre ŝtiinŭă.

Nr. 15. În legătură cu cele de sub punctulŭ precedentŭ, ŝi luândŭ în consideraŭiune plângerile, ce s'aŭ ridicatŭ ŝi se ridică ŝi ađi, chiarŭ ŝi din partea unorŭ membri din comitetŭ, asupra distribuirei resp: expedărei neregulate a foii „Transilvania“.

— Comitetulŭ decide: Tipografia, archidiecesană sê fiă poftită a se îngrigí, ca pe viitorŭ distribuirea resp. expedarea foii „Transilvania“ sê se facă în regulă.

Nr. 16. Direcŭiunea despărŭemântului XXI (Năsêudŭ) prin hârta dto 2 Februarilŭ a. c. Nr. 1 subșterne suma de 33 fl. 50 cr. v. a., taxe întrate dela membri din despărŭemântŭ, pe lângă o consemnare a membrilorŭ, cari aŭ solvitŭ, ŝi cere, ca membrilorŭ, cari aŭ solvitŭ taxele, sê li se trimită foia „Transilvania“ (Exh. Nr. 31/1892).

— Se adevéresce primirea sumei de 33 fl. 50 cr., care s'a transpusŭ la cassa Asociaŭiunei spre contare în regulă.

Ce privesce trimiterea regulatǎ a foii pela membri, s'aũ luatǎ deja mesurile de lipsǎ pe cale presidialǎ.

Nr. 17. Dlũ Zacharia Boiu, primũ-secretarũ subșt. alũ Asociațiunei, prin hârtia dto 27 Ianuarie a. c. mulțumesc pentru onórea ce i s'a făcutũ, concređându-i-se redactarea foii „Transilvania“ pǎnǎ la proxima adunare generalǎ, asigurându, cǎ-și va da tótǎ silința intru de a ține fóia la pozițiunea ei de stimǎ înaintea publicului românũ; în legăturǎ raportézǎ, cǎ a eșitũ de sub tiparũ Nr. 1 din fóie pro 1892. (Ex. Nr. 33/1892).

— Spre plǎcutǎ șciințǎ.

Sibiũ, d. u. s.

George Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. Ioanũ Crișianũ m. p.,
secretarũ II.

Verificarea acestũ procesũ verbalũ se concrede d-lorũ:
Ioanũ Russu, Ioanũ Crețũ, Nicanorũ Frateșũ.

S'a cetitũ și verificatũ. Sibiũ în 9 Februarie 1892.

Ioanũ Russu m. p.

Nicanorũ Frateșũ m. p.

Ioanũ Crețu m. p.

Nr. 485/1891.

CONCURSÙ.

Pe basa conclusului adunǎrei generale a Asociațiunei transilvane din ședința a II-a țnutǎ în Hațegũ la 5/17 Augustũ a. c. de sub Nr. prot. 3 lit. b) și în conformitate cu conclusulũ subsemnatului comitetũ din ședința dela 9 Decemvrie a. c. de sub Nr. prot. 266 se escrie concursũ la 2 *stipendiũ de câte 500 fl. v. a.*

Unulũ din aceste stipendiũ e menitũ pentru tineri absolvenți de gimnasiũ, eventualũ pentru tineri, cari își facũ seũ 'și aũ făcutũ studiile în regulǎ la universitate și cari, terminându cursulũ filosoficũ vorũ se-și cǎștigi și cualificațiunea specialǎ cerutǎ de legea statului (Art. de lege 38 din 1868 §. 103) pentru șcólele civile.

Dintre reflectanții la acestũ stipendiũ vorũ fi preferiți aceia, cari vorũ dovedi, cǎ aũ pregătirea recerutǎ pentru de a puté face examenulũ specialũ din grupulũ limbilorũ și cǎ pe lângǎ limba romǎnǎ și maghiarǎ cunoscũ perfectũ și limba germanǎ, atátũ în vorbire câtũ și în scriere.

La stipendiulũ alũ II-lea potũ reflecta tinere și tineri, cari avéndũ deja pregătirea recerutǎ pentru arta musiceĩ instrumentale,

deprinderea recerută pe pianu (clavirü) și talentü musicalü, doresc a se perfecționa în cutare conservatoriü, spre a puté prove eventualü musica instrumentală la o școlă de categoria școlei Asociațiunii.

Cei cari reflectează la aceste două stipendii au a-și înainta cererile instruite în modü corespunđătorü „Comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului românü“ celü multü până la 31 Martie 1892, avëndü a aclude lângă cerere și o schiță a studiului percursü, precumü și unü reversü, prin care se deobligă, că cerëndü trebuința, vorü intra ca puteri didactice în servițiulü „școlei civile de fete cu internatü a Asociațiunei transilvane“ arëtändü, fiă în cerere fiă separatü de aceea, și durata timpului, pentru care reflectează la stipendiulü cerutü.

Sibiiü, în 19 Decemvrie 1891.

Pentru comitetulü Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cutura poporului românü.

George Barițiü m. p.,
președinte.

Dr. Ioanü Crișianü m. p.,
secretarü II.

CONSEMNAREA

sumelorü colectate în favorulü școlei civile de fete a „Asociațiunei transilvane“ prin dlü Partenie Cosma.

G. Simü, cooperatorü gr. cat. în Maros-Gezse; Ana Simeonü, economă în Mohu câte 1 fl.; Nicolae Dănilă, econ. în Mohü 50 cr.; Mich. Ciorboș, econ. în Batares 2 fl.; Stefanü Burunb, econ. în Batares 1 fl.; George Partia, econ. în Ocna 50 cr.; Ios. Martin, econ. în Seinü; Vas. Serbovanü, Vas. Bănda, econ. în Toraculü-mare; Anna Colea, economă în Toraculü-micü; Ioanü Jurca, econ. în Abrudsatü; Nicolae Băilă, econ. în Rovășelü; Davidü Terfălógă, parochü în Reșița-montană; D. Făgetan, econ. în Agărbiciü; Safta Părvu, Paraschiva Popa, economă în Ocna; I. Popa, econ. în Ocna câte 1 fl.; Ioanü Moldovanü, econ. în Szt.-Imre 50 cr.; Savu Tudurü, econ. în Cornățelü 1 fl.; „Perșeiü“ bancă în Seinü 5 fl. 50 cr.; N. Hulea, econ. în Ilașag 1 fl. 50 cr.; Gergeanü H. econ. în Kiș-Filpös 1 fl.; G. Heniganü, econ. în Mediaș 2 fl.; F. Fridanü, econ. în Mediaș; Martinü Bucșa, T. Buzdea, economü în Jancahid; Vichentie Ioanütü, econ. în Toraculü-micü; Ioanü Crăciunü, în Alsó-Repa; L. Conța, econ. în Sâng. de Câmpie; A. Barchilie, econ. în Blaj câte 1 fl.; R. C., econ. în Năsăudü 50 cr.; I. Sasu, econ. în Rovășelü 1 fl. 50 cr.; Petru Lupa, econ. în Goletü; Petru Raia, econ. în Petroșița câte 1 fl.; S. Goiți, economü în Goleți 50 cr.; Ioanü Rotarü, econ. în Gurghiu 2 fl.; Vasilie Cloțanü, econ. în Ibișdorfü 2 fl. 50 cr.; N. Durlosianü, econ. în Ibișdorfü 50 cr.; D. Romanü, econ. în Mediașü 4 fl.; M. Stanciü, econ. în Ibișdorfü; Sebastianü Guța, economü în Lunca câte 1 fl.; Anna Purcariü, economă în Armeni 2 fl.; T. Savu, econ. în Spatacü; Vasilica Chira, econ. în Unomezó câte 1 fl.; N. Oana economü în Sibiiü 2 fl.; D. Romanü, econ. în Mediașü; B. Lupescu, econ. în Roșița; T. Simedre, econ. în Dobra câte 1 fl.; Ioanü Sniaga, econ. în Dobra; Danilă Borda, economü în Reghinü; Cleonicü Draghița, econ. în Tău câte 2 fl.